

VOORAF

Dick de Jong

De wereld staat in brand. Niet alleen vanwege de verschillende oorlogsvoeringen, ook door de klimaatverandering en om eens wat dichterbij huis te blijven door de bedreigingen van het boerenbestaan. Zorgelijke ontwikkelingen allemaal. Gelukkig zijn er ook zaken waar het wel goed of tenminste minder slecht meegaat. Zo zie je door de hele regio heen dat er voor boerderijen ook goed wordt gezorgd. Er is op veel plekken sprake van een goed uitgevoerd onderhoud aan een boerderij, er wordt een nieuw rieten dak gelegd of de aanplant van knotwilgen krijgt hier en daar

aandacht. Daarbij denken we dan vaak aan het terugkeren van de goede tijden van weleer. Toch keert zeker niet alles terug. De hooihoppers op de hiernaast staande foto's zullen we wellicht nog eens aantreffen bij een folkloristisch gebeuren, maar daar zal het wel bij blijven.

Er is geen boer die terugverlangt naar die tijd van toen. Veel te arbeidsintensief, te zwaar en te kostbaar. Daarom zullen we het moeten doen met plaatjes, mooie plaatjes; dat wel .

KLOMPEN

Op de column van de vorige Boer & Hoeve kwam een reactie, die we u niet willen onthouden en die we zelfs gaan aanvullen met verdere informatie over klompen.

Goedemiddag,

Bedankt weer voor de nieuwsbrief. Deze keer voel ik me echter geroepen om te reageren.

Ik ben een van die weinigen die nog dagelijks op klompen loopt. Niet naar het werk - bij een kantoorbaan schijnt dat niet passend te zijn - maar buiten het werk en de kerk altijd. Sommige mensen kennen me niet zonder.

De columniste schrijft dat een paar klompen al gauw een half jaar tot een jaar meeging. Dat lukt mij echter nooit. 'Vroeger', toen ik nog op de steiger werkte en dag en nacht op klompen liep, versleet ik zo'n vier paar per jaar. Met m'n huidige kantoorbaantje waarmee ik enkel 's avonds en in het weekend klompen draag, toch nog de helft. En niet omdat het goedkope populieren fabrieksklompen van de bouwmarkt zijn, gewoon nette wilgenklompen van een echte klompenmaker.

De huidige verharding -overal steen en asfalt- zal zeker meewerken aan slijtage. Maar ook in opa's tijd, met klompen die in het voor- en najaar doorlopend nat waren van het land en waarmee je op de bikkels (het grind) liep, ging je na een paar maanden absoluut door je zool heen. Afijn, ook kapotte klompen zijn bruikbaar. De jeugd heeft er op verjaardagen vele vogelhuisjes van getimmerd. En een stok als mastje met een zeiltje van een oud hemd, een stukje lood als kiel -of een halve baksteen in de klomp- en een touwtje aan de neus, en je klomp werd een heerlijk zeilbootje. De eindbestemming is meestal de kachel – dat soort zaken verandert niet. Met vriendelijke groet, Dirk van der Plaat, Ede.

Op internet surfend vonden we een artikel, dat is bedoeld om het voordeel van het lopen op klompen uit te dragen. Graag laten we u meelesen:

Klompen zijn goedkoop schoeisel. Het hout ademt, waardoor voeten in de zomer koel blijven en niet snel zullen zweten. In de winter werkt het hout juist isolerend en blijven voeten warm. Klompen zijn zo gevormd dat de voet steun krijgt en niet doorzakt. Dat kan zorgen voor een betere houding en minder vermoeide voeten. Het dragen van een klomp is daarnaast relatief veilig. Vergelijk het met hedendaagse schoenen met een stalen neus: je teen is beschermd als er wat op valt. Ook handig aan klompen is dat je er zo instapt en dat ze lang meegaan.

Ook is het belangrijk dat je goede klompen hebt. Ze moeten lekker lopen, comfortabel. Zorg dat je de goede maat klompen hebt. Die meet je als volgt: zet je voet zo ver mogelijk naar voren in de klomp. Als je wijsvinger tussen je hiel en de achterkant van de klomp past, is de maat goed. De klompen mogen niet knellen, maar je moet er ook niet in gaan glijden.

Daarnaast is het belangrijk dat je er een dik paar wollen sokken in kunt dragen. Zeker in het begin, wanneer je net op klompen leert lopen, is dat een stuk comfortabeler. Op klompen lopen is iets dat oefening vergt. Bij het optillen van de voet moeten de tenen gekromd worden, om de klomp niet te verliezen. Iemand die al wat langer op klompen loopt doet dat vaak al automatisch. Wat veel mensen afschrikt bij het dragen van klompen is de pijn die het aan de wreef kan veroorzaken. Om dat te voorkomen is het belangrijk dat je de scherpe houten rand bij de wreef glad-schuurt. Daarnaast zal het ongemakkelijke gevoel waarschijnlijk na een tijdje verdwijnen als je gewend raakt aan de techniek van het op klompen lopen en wat eelt ontwikkelt op de wreef. De dikke wollen sokken kunnen ook helpen.

DAT ZET ZODEN AAN DE DIJK

Sinds mensenheugenis komt het onderhoud van de dijken voor rekening van de boeren. Elke boer die in de polder land in bezit had, moest bijdragen of meebetalen aan dat onderhoud. De nu nog veel gebruikte uitdrukking 'dat zet geen zoden aan de dijk', komt van die zorgplicht van de dijk. Als in vroeger tijd er een (nieuw) dijklichaam werd aangelegd waren de ingelanden (de aanwonenden die het onderhoud van 'hun' stuk dijk moesten verzorgen) verplicht om de van klei gemaakte glooiing te voorzien van een afdeklaag. Dat was nodig omdat anders de dijk al snel zou wegspoelen door regen of rivierwater. Daarom werd de kleidijk voorzien van gras-zoden. Die werden toentertijd overigens zetzoden genoemd.

Zoden zijn plaggen uitgestoken grasland, waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen blokzoden en plakzoden. De eerste worden op elkaar en de andere worden naast elkaar gelegd. Dat verplicht leveren en aanbrengen van zoden gebeurde op basis van landeigendom. Hoe meer land een boer had, hoe meer zoden hij voor zijn rekening moest nemen.

Als er sprake was van erg hoog rivierwater werden er vaak meer zoden aangebracht. Maar in de praktijk bleek dit niet altijd te helpen. Vandaar de uitdrukking.

De zoden beschermden met de wortels van het gras, de er zich onder bevindende klei. Deze uit de directe omgeving gewonnen klei was altijd wel vermengd met rivierzand en had daardoor een nogal losse structuur.

De uitdrukking wordt veelal in negatieve zin gebruikt: 'dat zet geen zoden aan de dijk'. Er wordt wel een inspanning verricht, maar die blijkt weinig nut te hebben.

De uitdrukking stamt uit de 17^e eeuw. Het gebeuren is van veel ouder datum. Op de tekening zijn twee mannen bezig met het aanbrengen van zoden. Die tekening komt uit de zogenaamde Sachsenspiegel, een boekwerk met gewoonterecht voor de deelstaat Sachsen, dat in 1336 is verschenen.

ANDERE HOKKEN OP HET ERF

ZANDHOKKEN

Een zandhok tref je hier en daar nog wel eens aan. Een laag bouwsel, opgetrokken uit baksteen, voorzien van een pannendakje en in de voorkant een luik. Daar werd zand bewaard. Dat werd heel lang terug gebruikt voor het aanbrengen van een vloerversiering. In de zomertijd als de stal niet werd gebruikt, maakte de boerin daar een gestrooid tapijt. Strakke patronen of met bloem- of dierenmotieven.

Het bestrooien van vloeren gebeurde van oorsprong in de keuken, om de boel daar schoon en fris te houden. Dat zand nam het vocht en vuil op dat ongetwijfeld met regelmaat op de vloer bleef liggen. Als het zand weer naar buiten werd geveegd werd alle vuil en vocht vanzelf meegevoerd. Vooral als er sprake was van een lemen vloer was dit erg functioneel.

Voor dit strooien gebruikte men fijnkorrelig scherpzand. Vaak kwam dat zand uit de directe omgeving van de boerderij. Zo zijn in de loop van de tijd heel wat donken en stroomruggen afgeschraapt, waarmee onbedoeld de archeologische waarde verloren ging.

Met de opkomst van kokosmatten en zeil, werd het gebruik van zand strooien minder, vooral ook omdat dit strooien best wat kunde en creativiteit vergde. Het was ook extra werk.

Sinds de jaren dertig van de vorige eeuw wordt het zandstrooien vrijwel nergens meer uitgevoerd. Ook de zandhokken werden toen niet meer onderhouden en verdwenen van het erf.

Zandhok

Varkenshok

Dat zand werd ook om andere redenen gehouden. Voor het schuren van de klompen, wat elke zaterdag op het programma stond. En ook wel als het had gevoren en er moest toch met de boerenwagen worden gereden. Door zand op het pad te strooien, was dit dan veel veiliger.

VARKENSHOK

Als het gaat om een stookhok komt steevast het koken van varkensvoer aan bod of het gebruik van de ruimte bij de slacht van een varken. Dit houdt in dat er ook varkens werden gehouden. Veelal was hun aantal op de rundveebedrijven gering; zelfs maar eentje. Voor dat ene of die enkele varken was een eigen hok gebouwd. Van belang daarin was een wat modderige grond. Maar meestal was er voor het hok een open ruimte zonder dak, waar het varken zich heerlijk in de modder kon vermaken.

De belangrijkste reden van het houden van een varken was dat het beest kon worden gevoerd met zo ongeveer alles wat aan tafel overbleef, daardoor werd vetgemest en vervolgens in november als wintervoorraad werd geslacht.

MATERIEEL EN IMMATERIEEL ERFGOED

Wat onder materieel erfgoed moet worden verstaan is intussen iedereen wel duidelijk: objecten in welke vorm ook, die door ons voorgeslacht bewaard zijn gebleven uit het verleden ten behoeve van onze kinderen en verdere nageslacht.

Formeel gezien is erfgoed het geheel van materiële en immateriële zaken uit het verleden die een samenleving waardevol vindt en wil bewaren voor toekomstige generaties. Het verbindt ons met onze oorsprong en identiteit. Dit omvat monumenten, tradities, voorwerpen, landschappen en verhalen die cultuurhistorische betekenis hebben. De belangrijkste aspecten hierbij zijn:

- Materieel of cultureel erfgoed: fysieke zaken zoals gebouwen, monumenten, archeologische vondsten, kunstwerken.
 - Immaterieel erfgoed: levende tradities, gewoonten, rituelen, ambachten, verhalen en dergelijke.
 - Natuurlijk erfgoed: landschappen, natuurgebieden en biodiversiteit met culturele waarde.
- Erfgoed is dynamisch en veranderlijk; het wordt door de huidige maatschappij bepaald en dient als fundament voor de toekomst.

En daarbij denken we dan met name aan gebouwde objecten, zoals huizen, loodsen, boerderijen, schuren, hooibergen, zandhokken, stookhokken en andere gebouwen. En ook elementen uit het landschap, zoals dijken, weteringen, donken, achterkades, tiendwegen, wielen, melkbochten, stiltegebiedjes, veekeringen en meer. In allerlei vormen en met allerlei bestemmingen.

Een boer werd geconfronteerd met slechte te waterrijke grond, dan moest hij maatregelen nemen om geen armoe te gaan lijden. De natste stukken land werden dan aangeplant met wilgen. Daar werden eens in de zoveel jaar wilgentakken van gehakt. Die takken werden gebruikt voor slieten voor allerlei ondersteuningswerk rond de boerderij. Soms werd er door en handige boer hoepels van gemaakt, die de duigen van vaatjes dienden. Dergelijke vaatjes waren buitengewoon gewild in de opkomende verpakkingsindustrie.

Maar niet alleen onroerend goed, ook roerende zaken kunnen deel uitmaken van het erfgoed. En dan is er nog een andere categorie: het immateriële erfgoed. Allemaal zaken uit het verleden, waarvan het aan ons, de nu levende generatie, is om het te behouden om ook ons nageslacht kennis te laten maken met hoe en wat het vroeger was. De manier waarop onze ouders en grootouders hun doorleefde bestaan hadden opgebouwd. Vaak nauw verbonden met materieel erfgoed; een ambacht (immaterieel) wordt bijvoorbeeld uitgevoerd in een historische werkplaats (materieel). Een goed voorbeeld is de teelt van wilgenhout. Als in de 19e eeuw Sinds de industriële revolutie, hier te lande niet revolutionair, maar duidelijk merkbaar, zich verder ontwikkelde, ontstond in groten getale behoefte aan verpakkingsmaterialen voor voedselproducten. Vooral vaatjes en tonnen, want die kon je voortrollen en hoefden ze dan niet te dragen.

De Zaanstreek en Rotterdam vormden daarbij centra, waar schippers uit de Alblasserwaard hun vrachten gingen laden. In de vroege maandagmorgen voeren ze uit om in de tweede helft van de week terug te keren met van alles waar in hun woonomgeving behoefte aan was.

Op deze foto (gemaakt door Freek Mayenburg in Haastrecht) zien we ook cultureel erfgoed: een aantal betonnen bruggen.

Vier afbeeldingen van roerend materieel erfgoed, zoals dat ongetwijfeld enkele tientallen jaren terug in nog vrijwel elke boerderij te vinden was. Links een kelderwind, die werd gebruikt om zware dingen een kort stukje omhoog of opzij te verplaatsen. Bijvoorbeeld als er een hoek van een schuurtje dreigde te verzakken groef je een ruimte eromheen, plaatste daar een kelderwind in en draaide je alles een klein stukje omhoog.

Een spanzaag, werd vooral gebruikt om stukken en latten in te korten, bijvoorbeeld om alle boonstaken gelijke lengte te geven. Met de ene hand hield je dan de zaag beet en met de ander het in te korten materiaal.

Een baggerbeugel met baggernet is bekend en werd uiteraard gebruikt om de sloten uit te baggeren. Zwaar werk.

We gaan door met de foto's van de vorige pagina. Op de rechtse foto een gierschop. Deze geheel van hout gemaakte schop werd gebruikt om gier direct uit de schouw over het land te verspreiden. De bladen van die schoppen had je in verschillende uitvoeringen. De brede werd gebruikt om de gier breeduit te verspreiden en de lange van soms wel een halve meter lengte om het zo ver mogelijk weg te krijgen.

Kaart van Jacob van Deventer uit 1598, waarop uit het intekenen van koeien is aangegeven hoe belangrijk de veeteelt toen al was.

WIE HELPT ONS

Binnen het bestuur van de Stichting B&E AKV willen we wat zaken gaan verbeteren. Een andere verdeling van de uit te voeren taken is daar een onderdeel van. Het gaat hierbij om:

1. BEHEER EN ONDERHOUD VAN DE WEBSITE
2. OP TE RICHTEN WERKGROEP PUBLICITEIT
3. UITZETTEN VAN FIETSRoutes VOOR ALBLASSERWAARD750
4. INFORMATIE OVER OUDE BOERDERIJEN

Geïnteresseerden kunnen reageren naar de nieuwe secretaris Marjolijn van der Wal:

secretariaat@boerderijnerf.nl of als u eerst meer – inhoudelijke - informatie wilt hebben naar Dick de Jong (ditekst@planet.nl of 06-22845889).

MIJMEREN BIJ FOTO'S

Ik heb een vriendin, die niet blij is met haar meisjesnaam. Die luidt namelijk 'Boer'. Naar mijn idee is het een naam van hetzelfde kaliber als Bakker, Timmerman, Ambachtsheer, Smid of Leenman. Namen die een oude oorsprong hebben, namelijk in de middeleeuwen, toen familienamen zich begonnen te ontwikkelen op basis van beroepen, woonplaatsen of persoonlijke kenmerken. 'Boer' was een veelvoorkomende aanduiding voor mensen die in de landbouw werkten, en zo werd het een achternaam.

Als je nog iets verder spit naar de herkomst van het woord 'boer': het is afgeleid van het Germaanse woord 'buwan', wat 'wonen', 'bouwen' of 'bewerken' betekent.

Direct verwant daaraan is 'buur', dat oorspronkelijk 'woning' betekende en later een verkorting werd van 'gebuurte', groep woningen. Boer is hetzelfde woord, maar met de oorspronkelijke Germaanse klinker.

Als je het zo bekijkt, is het toch eigenlijk leuk om zo'n oeroude naam te dragen? Waarschijnlijk heeft mijn vriendin daar andere ervaringen mee. Mogelijk is het in haar jeugd gebruikt als scheldnaam. In de zin van 'boer op klompen' (een aanduiding van lomperd), of is ze geplaagd met een ander negatief gezegde over boeren, zoals 'van achter de koeien komen', 'uit de klei getrokken' of iets dergelijks.

Tja, of is het wat haar beklag over haar naam betreft: 'een Boer blijft een Boer' of: 'Wanneer de boeren niet meer klagen, nadert het einde der dagen'?

Nu maar hopen dat ze dit niet leest. En beste agrariërs die dit wèl lezen, ter verduidelijking en troost: 'men hoeft geen land te hebben om een boer te zijn'.

Wie het vatten kan, die vatte het.

KOOL & VAN DEN TOREN
Dé makelaardij van de Alblasserwaard

De groenstevige 1343 AD Oud-Alblas - 06 537 5961 - info@boerderijnerf.nl

- deskundig
- vertrouwd
- persoonlijk

www.koolvandentoren.nl

Lakerveld
 ingenieurs- & architectuurbureau

herbestemming, restauratie, renovatie & nieuwbouw

www.lakerveld-woonboeken.nl

Boerderij & Erf AKV richt zich op de Alblasserwaard, de Krimpenerwaard en de Vijfheerenlanden, maar beperkt haar taak niet tot dit gebied. De stichting streeft naar behoud van de meer dan 2.600 boerderijen die er nog zijn. Elk van deze, oud en jong, zijn het waard om behouden te blijven voor de toekomst. Als boerderij of met een nieuwe passende bestemming als het boerenbedrijf gaat stoppen. Dit geldt voor alle boerderijen, zowel de oudere in de bebouwingslinten als de nieuwe, de ruilverkavelingsboerderijen. Allemaal vallen ze onder de titel cultuurhistorisch erfgoed. De stichting is lid van Agrarisch Erfgoed Nederland en van Heemschut.

MEER WETEN OVER BOERDERIJEN:

	BOER EN BOERDERIJ De geschiedenis van de agrarische cultuur in de streek. Met anekdotes. Prachtig cadeauboek; veel illustraties	€ 35,00
	HOEVE, HOFSTEE, HERBESTEMMING Voorbeeldenboek met ideeën voor nieuwe bestemmingen van oude leeg komende boerderijen	€ 14,95
	HET BEHOUDEN WAARD Een boek vol met tips en ideeën voor onderhoud, isolatie en meer. Met voorbeelden (foto's en tekeningen).	€ 14,95
	DE STEE VAN SAAN VAN PIETERE Verhalen van vroeger, opgetekend door Hans Mouthaan en voorzien van nostalgische foto's van het boerenleven	€ 14,95

SECRETARIAAT:

BOERDERIJ & ERF
 alblasserwaard - krimpenerwaard - vijfheerenlanden

Sluis 57 - 2964 AT Groot-Ammer - 06-53759618
secretariaat@boerderijnerf.nl www.boerderijnerf.nl

REDACTIE en SAMENSTELLING

LA CARRIOLA
 tekst & advies

Dick de Jong
 06-22845889
djtekst@planet.nl

QUOTE:

Veel gegil en weinig wol zei de boer toen hij zijn varken schoor